

Tentoonstelling Herentals 12 maart 2017

ESPERANTO – NUMISMATICA

De Esperanto-Numismatica is een jonge - wellicht zelfs de jongste – loot aan de tak “thematische munten en medailles” van die weelderige boom met zoveel rijke en rijpe vruchten, die wij NUMISMATICA noemen, die onvolprezen hulpwetenschap van de geschiedenis.

Dat het Esperanto in de Numismatiek niet eerder zijn terechte plaats opeiste, is geen gevolg van een magere oogst aan artefacten of een andere vorm van bloedarmoede, wel integendeel, want de tot hiertoe oudste medaille met verwijzing naar het Esperanto werd al in 1908 in Frankrijk gecreëerd. Als men weet, dat de meest succesrijke internationale hulptaal pas in 1887 haar eerste stappen in de wereld zette, dat haar eerste Internationale Congres (Universala Kongreso) - waarvan in 2015 de 100ste editie gevierd werd - pas in 1905 plaatsvond en dat de eerste postzegel pas in 1927 gedrukt werd, dan kan men zich gemakkelijk voorstellen, dat er in die meer dan 100 jaar ongetwijfeld genoeg gelegenheden geweest zijn voor een herdenking, een viering of een andere gebeurtenis om met één of meer medailles te vereeuwigen. Maar, mogelijk dank zij de lagere aankooprij, organiseerden filatelisten zich vlugger en op grotere schaal in clubverband. Er zijn namelijk nauwelijks sporen te vinden van samenwerking tussen numismaten of wetenschappelijk onderzoek in dat vakgebied, waaruit logischerwijs catalogi en/of uitgaven over numismatische terminologie zouden kunnen verwacht worden. Maar, niets van dat alles...!

Pas in 2012 (!) werd - waarschijnlijk voor het eerst in de geschiedenis (van het Esperanto) - een internationale vereniging opgericht met de bedoeling om op wetenschappelijke wijze de resultaten van de productie van betaalpenningen, medailles en aanverwante objecten in het Esperanto te publiceren en te catalogeren. Het was dus wachten op de Esperanto-Numismatika Asocio (ENA), die eind januari 2017 het eerste nummer van de vierde (4de) jaargang van haar tijdschrift “Esperanta Numismatiko” naar 63 individuele leden verzond, in alle vijf de werelddelen en in 22 landen, en naar 16 bibliotheken en musea in de hele wereld!

ENA voelt zich ten zeerste vereerd om op 12 maart 2017 in Herentals een deeltje van de veel omvangrijker oogst uit die korte periode aan vrienden - numismaten te mogen voorstellen. Zelfs alle tot hiertoe in het tijdschrift getoonde en besproken medailles en betaalpenningen vormen slechts het topje van een nog onbekende ijsberg. Sinds er systematisch gezocht wordt in archieven, tijdschriften, op Internet en bij particulieren, duiken er haast elke week nieuwe numismatische kunstwerkjes op, het ene al fraaiër dan het andere.

In deze beperkte en (te) korte presentatie tonen wij u twee soorten artefacten. Het meest opvallend zijn uiteraard de (grote) medailles, anderzijds zijn er de (kleinere) betaalpenningen, die wereldwijd in internationale esperanto-kringen effectief als betaalmiddel dienst deden, in bepaalde gevallen gedurende ruime tijd (zie verder onder “stelo”) en die tijdens allerlei een- of meerdaagse samenkomsten als betaal- of wisselmunt werden gebruikt.

*Wie graag het fijne wil weten over dit nieuwe studiegebied van de internationale Numismatica, kan zich **levenslang zonder kosten** abonneren op alle reeds verschenen en alle toekomstige nummers van het uitsluitend digitale tijdschrift en dat eenvoudig door een **eenmalig verzoek** op het e-mailadres van de redactie: bert.boon@skynet.be.*

Betaalpenningen en valutaprojecten

De Spesmilo

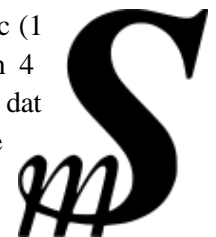
Bijzonder zeldzame betaalpenningen uit 1912

Meer dan 130 jaar zijn voorbijgegaan sinds het lanceren van de internationale hulptaal Esperanto, waarmee de initiatiefnemer, L.L. Zamenhof, de relaties tussen mensen van verschillende populaties wilde versoepelen om hen te stimuleren om in vreedevolle harmonie samen te leven. Omstreeks 1907, na nauwelijks 20 jaar, ontstond reeds bij de gebruikers van de taal de wens om een internationaal valutastelsel te ontwerpen om commerciële doelstellingen en problemen bij het wisselen van geld tussen esperantisten en de rest van de wereld te vergemakkelijken en ook om handelaars te overtuigen van de voordelen van een universele taal en een universeel valutastelsel.

De eerste die een dergelijk project ontwierp was de Zwitserse esperantist prof. René de Saussure. Toen hij in 1906 esperantokranten uit diverse landen las, stoorde het hem, dat de abonneeprijzen werden genoteerd in diverse nationale valuta. Dat zette hem ertoe aan om een internationaal hulpsysteem uit te denken en voor te leggen aan de Franse Vereniging ter Bevordering van de Vooruitgang van de Wetenschap en het te publiceren in mei 1907 in het Internationale Wetenschappelijke Tijdschrift. Volgens prof. De Saussure diende het systeem te worden gebaseerd op het gemeenschappelijk gebruik van de internationale taal Esperanto en zonder gebruik van concrete munten en bankbiljetten. Het zou volstaan om een internationale munteenheid te bedenken, die het mogelijk zou maken om een correcte omzetting mogelijk te maken van de valuta van de nationale munten. De uiteindelijke bedoeling was om in een ver(de)re toekomst dat wisselsysteem in de plaats te stellen van alle nationale systemen.

Voor de nieuwe munteenheid werden verschillende benamingen voorgesteld: Zamilo of Zao, verwijzend naar de naam Zamenhof, Aŭro of Goldo voor gouden muntstukken, Argo of Silvro voor zilveren munten, Niklo, Rundo, Stelo, Bronzo of Kupro voor wisselgeld. De Saussure hakte de knoop door en koos voor een term die toen al bestond in Portugal en Brazilië. De basiswaarde van de internationale valuta kreeg de naam **Speso(de peco)**.

In Frankrijk, België en Zwitserland was toen de kleinste waarde $1/100^{\text{ste}}$ van een franc (1 centime). Volgens het nieuwe waardesysteem zou 1 Speso de waarde hebben van 4 centimes. Maar een dergelijke lage waarde bestond niet in Europa. De Saussure wilde dat concept invoeren, opdat men gemakkelijk en precies de waarden van de nationale valuta zou kunnen omrekenen zonder decimale getallen. In het voorgestelde systeem werd de basiswaarde dus de **Speso**, maar in de praktijk werd de term **spesmilo** gebruikt.

Symbool voor Spesmilo

1 spesmilo (Sm) = 1000 spesoj (S) = 100 spesdekoj (Sd) = 10 spescentoj (Sc)

In augustus 1907 werd door de Franse Vereniging ter Bevordering van de Vooruitgang van de Wetenschap aan de esperantoverenigingen aanbevolen om een universeel betaalmiddel te lanceren, want “een universeel betaalsysteem is meer en meer nodig en kan bijzonder nuttig zijn”.

De Stelo

De eerste wereldoorlog maakte bruusk een einde aan het spesmilo-experiment, dat tot dan toe in de lift had gezeten.

De wedergeboorte van een esperanto-valutasysteem was te danken aan het initiatief van de beroemde pedagoog - esperantist Andreo Cseh, die in 1942 de Universala Ligo oprichtte, een vereniging van wereldfederalisten. Tijdens de eerste vergadering in Den Haag (1946) werd beslist opnieuw een gemeenschappelijke en stabiele munteenheid te lanceren, ter vervanging van de spesmilo.

Het valutasymbool werd de vijfpuntige ster, het oudste esperantosymbool en allegorie voor de vijf continenten.

De waarde van de **Stelo**, onderverdeeld in 100 **Pintoj** kwam overeen met de toenmalige prijs van 1 kg brood, d.w.z. 0,25 cent of ¼ van een gulden. Aangezien alleen 's Rijks Munt officiële munten mocht slaan, liet Andreo een “bankbiljet” drukken met de naam **Premio Kupono** en met de waarde van 1 stelo.

In 1959 werd dan toch besloten om door hetzelfde munthuis in Utrecht een aantal betaalpenningen te laten slaan. Het ging om de waarden: 1 stelo, 5 en 10 steloj.

In 1965 zou nog een vierde betaalpenning, in goud, zilver en koperenikkel aan de 3 vorige waarden toegevoegd worden. De hieronder afgebeelde betaalpenning kreeg de waarde 25 steloj mee.

Toch zou ook dit systeem in de jaren 70 van de 20ste eeuw jammer genoeg een stille dood sterven.

Hoewel niemand in de toekomst kan kijken is er ook geen enkele zekerheid, dat “onze” euro (naamgeving trouwens aan de EU voorgesteld - en aanvaard – door een esperantist uit Oostende, Germain Pirlot!) het einde van de 21ste eeuw zal halen. Op dit ogenblik ziet de toekomst van de Europese Unie en dus van het eurosysteem er beslist weinig rooskleurig uit.

Esperanto – medailles

Hieronder een zeer summiere voorstelling van enkele teruggevonden en beschreven Esperanto-medailles, voor het gemak hier opgedeeld in twee categorieën: naar de vorm en volgens thema.

Naar de vorm

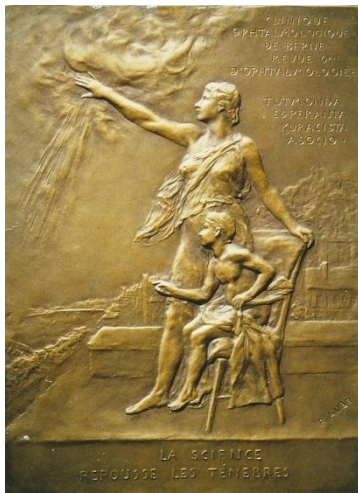
Dubbelzijdige medaille 1991

Enkelzijdige medaille 1989

Dubbelzijdige plaquette 1911

Enkelzijdige plaquette op karton gehecht

Muurmedaillon 2002

Volgens thema

Herinnering aan bekende esperantisten

Herinnering aan bijzondere gebeurtenissen

Propaganda via verheerlijking van het Esperanto-ideaal

Maaltijdjetons in medailleslag, gebruikt tijdens een wereldcongres

Wellicht de 1ste numisbrief in de Esperanto-numismatiek en -filatelie 1990

Tekst: Bert Boon (ENA)